

Eduskunta
Perustuslakivaliokunta

**Sisäministeriön lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle
laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta ja laiksi valtion
virkamieslain 7 §:n muuttamisesta (HE 199/2017 vp)**

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki tiedustelutoiminnan valvonnasta. Uudella lailla järjestettäisiin siviili- ja sotilastiedustelun laillisuusvalvonta sekä säädettäisiin eräistä parlamentaarisen valvonnan yksityiskohdista. Sisäministeriö pitää laillisuusvalvonnan asianmukaista järjestämistä tiedustelutoiminnan kannalta olennaisena.

Tiedustelutoiminnan laillisuusvalvonnasta huolehtisi uusi viranomainen, tiedusteluvaltuutettu. Valtuutetun tehtävänä olisi valvoa tiedustelumenetelmien käytön lainmukaisuutta sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista tiedustelutoiminnassa. Tiedusteluvaltuutettu antaisi vuosittain kertomuksen toiminnastaan eduskunnalle, eduskunnan oikeusasiamiehelle ja valtioneuvostolle. Valtuutettu voisi antaa myös erillisen kertomuksen tärkeäksi katsomastaan asiasta. Valtuutetun tulisi myös viedä merkittävät valvontahavaintonsa tiedusteluvalvontavaliokunnan käsiteltäväksi.

Reaaliaikaisen valvonnan mahdollistamiseksi siviili- ja sotilastiedustelulakiehdotuksissa säädettäisiin velvoitteesta antaa tieto tiedusteluvaltuutetulle tiedustelumenetelmiä koskevista tuomioistuimen päätöksistä ja luvista mahdollisimman pian niiden antamisen jälkeen. Lisäksi tiedusteluviranomaisen olisi mahdollisimman pian ilmoitettava tiedusteluvaltuutetulle päätöksestä, joka koskee muuta kuin tuomioistuimen päätöksentekotoimivaltaan kuuluvaa tiedustelumenetelmää, siviilitiedustelun suojaamista, ilmaisukieltoa sekä rikostorjuntaan luovutettavan tiedon siirtämisen lykkäämistä.

Valtuutetulla olisi laajat tiedonsaantioikeudet sekä oikeus saada selvityksiä viranomaisilta ja muilta julkista hallintotehtävää hoitavilta. Valtuutettu voisi tehdä tarkastuksia tiedustelutoiminnan laillisuuden valvomiseksi, minkä lisäksi sille ehdotetaan oikeutta päästä valvonnan kannalta välttämättömiin tiloihin ja tietojärjestelmiin. Tiedusteluvaltuutettu voisi lisäksi määrätä tiedustelumenetelmän käytön keskeytettäväksi tai lopetettavaksi, jos hän katsoo valvottavan menettelleen lainvastaisesti tiedustelutoiminnassa.

Tiedusteluvaltuutetulle voisi tämän valvontavaltaan kuuluvassa asiassa kannella jokainen, joka katsoo, että tiedustelutoiminnassa on rikottu hänen oikeuksiaan tai menetelty muutoin lainvastaisesti. Kantelu-oikeus olisi yleinen eli kantelun voisi tehdä asianosainen tai kuka tahansa muu henkilö. Kantelun voisi tehdä myös oikeushenkilö. Kantelumenettely täydentäisi tiedusteluvaltuutetun oma-aloitteista toimintaa kattavan laillisuusvalvonnan takaamiseksi sekä turvaisi sen, että yksilöt pääsevät oikeuksiinsa ja että oikeusturvajärjestelmä toimii moitteettomasti.

Tiedustelutoiminnan kohteena ollut tai henkilö, joka epäilee, että häneen on kohdistettu tiedustelua, voisi pyytää tiedusteluvaltuutettua tutkimaan häneen kohdistuneen tiedustelumenetelmän käytön lainmukaisuuden.

Tiedusteluvaltuutettu tarkastelisi tutkimispyynnön perusteella yksittäiseen henkilöön mahdollisesti kohdistunutta tiedustelutoimintaa. Valtuutettu voisi tutkia muun ohella, onko henkilöön kohdistettu tiedustelutoimia, ovatko tällaiset toimet edellyttäneet tuomioistuinlupaa ja onko tuomioistuinluvan ehtoja noudatettu sekä onko tiedustelun kohteelle ilmoitettu tiedustelusta lain edellyttämällä tavalla. Oikeus tutkimispyynnön tekemiseen olisi henkilöllä, joka on saanut ilmoituksen tai muutoin tiedon häneen kohdistuneesta tiedustelutoiminnasta sekä henkilöllä, joka epäilee, että häneen on kohdistettu tiedustelua. Tutkimispyynnön voisi tehdä myös oikeushenkilö.

Tiedusteluvaltuutetulla olisi poikkeuksellisen vahvat toimivaltuudet laillisuusvalvonnassa. Tiedusteluvaltuutetulla olisi itsenäinen harkintavalta suojelupoliisin päättämien tiedustelumenetelmien keskeyttämis- ja lopettamismääräyksen antamisessa. Tuomioistuinlupa perustuvien tiedustelumenetelmien käytön keskeyttämisestä tai lopettamisesta väliaikaisen määräyksen annettuaan tiedusteluvaltuutetun olisi vietävä asia viivytyksettä tuomioistuimen käsiteltäväksi. Edellytyksenä määräyksen antamiselle olisi se, että valtuutettu katsoisi valvottavan menetelleen lainvastaisesti tiedustelutoiminnassa. Tiedusteluvaltuutetun antaman keskeyttämismääräyksen saatuaan tiedusteluviranomaisen tulisi keskeyttää määräyksen kohteena olevan tiedustelumenetelmän käyttö ja vastaavasti lopettamismääräyksen tilanteessa lopettaa tiedustelumenetelmän käyttö välittömästi.

Tiedusteluvaltuutettu voisi ilmoittaa asian esitutinnan toimittamisesta päättävälle viranomaiselle, jos hän katsoo, että valvottava on toiminut lainvastaisesti. Tiedusteluvaltuutettu voisi antaa valvottavalle huomautuksen vastaisen varalle, jos hän laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa katsoo, että valvottava on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä.

Tiedustelutoiminnan oikeudellisesta valvonnasta sisäasiainhallinnossa huolehtisivat suojelupoliisi ja sisäministeriö. Sisäministeriön tulisi antaa eduskunnan oikeusasiamiehelle ja tiedusteluvaltuutetulle vuosittain kertomus tiedustelumenetelmien ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta.

Sisäministeriö katsoo, että tiedustelutoimintaa koskevat sääntelyratkaisut takaisivat kokonaisuudessaan tiedustelun kohteeksi joutuvalle riittävän tehokkaat oikeussuojakeinot. Ehdotettava sääntely antaisi mahdollisuuden jokaiselle, joka epäilee joutuneensa yksityiselämän suojan loukkauksen kohteeksi, saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti siten kuin perustuslain 21 §:ssä edellytetään. Ehdotettavat sääntelyratkaisut ovat linjassa myös EIT:n

Lausunto

SM1833458

06.11.2018

Asiaryhmä
Asianro

Kennedy v. Yhdistynyt kuningaskunta -ratkaisussa muodostettuun oikeusturvajärjestelyjen riittävyttä koskevaan käytäntöön, jonka ihmisoikeustuomioistuin sittemmin on vahvistanut mm. ratkaisuisaan Zakharov v. Venäjä, Szabo & Vissy v. Unkari, Centrum för Rättvisa v. Ruotsi sekä Big Brother Watch ja muut v. Yhdistynyt kuningaskunta.

Lopuksi sisäministeriö toteaa, että hallituksen esitys 199/2017 vp on perusteellisesti ja kattavasti valmisteltu. Sisäministeriö kannattaa siinä esitettyjä ehdotuksia.

Neuvotteleva virkamies

Heli Heikkola

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä.
Sisäministeriö 06.11.2018 klo 08:52. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Liitteet

[Liitteet]

Jakelu

[Vastaanottajat]

Tiedoksi

[Vastaanottajat]